

Alföldy Jenő

Álmaidból „vissza ne gyere”

Szemléletes tárgyi közvettség és ugyanakkor személyes hangvétel, közvetlenség jellemzi Gergely Ágnes új kötetét. Ez a kettősség a modern líra – nemcsak az „objektív” irányzat, hanem az alanyiságot is vállaló versírás – fontos tulajdonságai közé tartozik. A takarékosan, szinte lakonikusan összefogott, igen alaposan megmunkált

költemények külön érdekessége, hogy nagyrészt valamilyen történetet mondanak el, amelyek a lírai tömörítésnek köszönhetően mintegy önmagukat kommentálják a figyelmes olvasónak. A lírai „történetre” fokozottan kell összpontosítanunk, mert a gondolati-érzelmi újdonság az érzékletesen fölédezett jelenséget el nem engedve, belőle fakadón hordozza önmagában az ítéletet, amely egyszerre utal az erkölcsi törvényre, az elemző és lényegkereső értelem szétszedő, majd magasabb szinten összegező logikájára. A művelet értelmi-érzelmi végeredménye a fogalomként működő jelenség művészi formáját ölti, mely immár ugyanúgy érzékelhető valóság, mint elvont gondolat.

A karcosú, szép külsejű verseskönyv címe az élethez ragaszkodó, nosztalgiába hajló, humanista gyökerű szeretet kifejezése. Megfelelője a híres goethei mondásnak: „Nápolyt látni és meghalni.” Gergely Ágnes az ige kimondása nélkül is („még egyszer Firenzébe”) kifejezi az érzelm irányultságát, az európai kultúra egyik fellegvára utáni vágyát. Sejteti, hogy a vers óhajában kifejeződő lírai én előtt akadályok gyülemlettek föl, amelyek csökkentik az utazás esélyét. Nosztalgiáját az Uffizi képtár, Botticelli *Vénusz születése* című képe és más földi csodák viszontlátásának vágya vezérli. A szépséges mű-

tárgyak szeretete mindig valamilyen ismeretből – egykori élményből, emlékből – táplálkozik, de nemcsak ezek megisméltésére törekszik, hanem újabb titkokba való beavattatást és még bensőségebb találkozást is óhajt, mint az *Egy régi templom* című vers részletében: „*Valaha templom állt itt, / kólakta áhítat. / A vadkőkény a szentély / romjait őrzi csak. / És mind, amit megőrzött, // a homályos lelet / annyit ér, mint a percnyi / szélfútta ismeret.*” Ez az észrevétel hosszas fejtegetést érdemelne szerteágazó gondolati gyökérzetével, de azért is tanulságos, mert figyelmeztet ismereteink felületességére és múlékonyságára. Ez a templomos vers odasorakozik emlékeim sorában Illyés Gyula, Jékely Zoltán, Csanádi Imre, Antal Barnabás és mások nevezetes, templomos verseihez.

Visszatérve a „firenzés” költeményre: a nosztalgia szól benne a gyönyörű reneszánsz városnak, de ugyanúgy az egész törékeny életnek is. Annak, ami történhetett volna szerencsésebben is a költő élete során hazánkkal, itt élő hazánkfiaival és az Isten házával, mely épp olyan kiszolgáltatott az enyészetnek, mint a háborúzó vagy „csak” a templomrombolásra fölbuzdult embernek. Az itt és mostot illetően derűlátásról nemigen van szó: az epigrammatikus csattanó azzal vág el minden sóvárgó visszatekintést, hogy „vissza ne gyere”, ha majd végleg álmaidhoz pártolsz. Az álmodból „vissza ne gyere” önmegszólításként értendő: ne sajnáld, hogy a gyarló élet mulandó, ha már ennyi keserves tapasztalatban részesített.

A történelmi visszapillantásokban gazdag tematika több mint tematika. Ahogy Gergely Ágnes régebbi köteteiből – a hozzám elsőként eljutott, nagyon színvonalas másodikból (*Johanna*, 1968) – láthattam, a költő pályája elejétől fogva a történelmi üldöztetés túlélője és tanúságtevője, morális ítéleteit művészien megformáló emlékezője. Nem csupán költői krónikás ő, hanem súlyos sorsköltészetté vált vallomássorozat megalkotója, s ironikus darabjaival – például a *Szomjazva ébreddel*, sőt szatirikus verseskönyvével, az 1978-as *Kobaltország* ggal – együtt a poeta intellectualishoz méltó gondolati mélységekbe és magasságokba kalauzol. Johanna a harcoló és, ha kell, az élre törő nő jelképes történelmi alakja és az erkölcsi tisztaságnak is a költő által szonettkoszorúval ékesített szentje. Aki az iga-

zat akarja mondani, annak ki kell hozzá harcolnia a jogát, különösen, ha nőnek született – ez az ő vállalása, mely legújabb verseiben is munkál. S mily sokat mond, amit kedvenc olasz városának egykori mecénásairól ír: „*A Mediciek gyilkosok. / Mind művészetbarát.*” A széplelkű, sőt filantróp politikacsinálókról hallottunk, hallunk eleget ahhoz, hogy az általánosítást elfogadjuk.

Művészet és politika „barbárabb” összehurkolóiról is tudunk persze. Van, aki „*Mozartot, Beethovent lármának hallja, / és egyszerre felordít, hogy elég - / ki ítéletet mond sorsért cserébe, / elemészti a lelkét a penész.*” Gergely Ágnes elvi ellenfelei elsősorban a szép és igaz iránti, vak erőszak megtestesítői gyerekkora óta. Földidézi zsenge korából ezt a négyesrost: „*Ha egyszer már a puskatussal / a férfit fejbe vágták / hát dobják le a Tajgetoszról / az özvegyet s az árvát.*” Az abszurd logika telitalálat, az életkor előrehaladtával is habozás nélkül vállalható. Ahogy mások is megírták, a 20. század – de a mostani is – csupa abszurditás, még a leghétköznapibbnak látszó dolgokban is. Csoda-e, hogy a vers is abszurdba hajlik?

Írásom elején e verseskönyv egyik jellegzetes alkotói módszerét említettem. Azt, hogy röviden – mintha saját körmére írna – elmond egy történetet vagy élethelyzetet, anekdotát (akár kafkai novellettet is mondhatnék), és egy ötletes csavarással a filozófia dimenziójába emeli. A „tárgyi közvetítő” ilyenkor az epikai szál. Gergely Ágnes akkor is hasonlóan jár el, ha vendégszöveg – olykor egy vers modellje, mint az illyési *Szekszárd felé* parafrázisszerű ritmusa – szervezi költeményét, vagy ha idézetet vesz át egy-egy sor erejéig Jékely Zoltántól, Csoóri Sándortól. Ilyesmit korábbi verseiben is megtett, olykor idegen nyelvű költőkkel is, többnyire hommage-szerűen, néha kiegészítve a kiragadott állítást. A költői bajtársiasság sosem hiányzott Gergely Ágnesből. Előfordul, hogy jó néhány pályatársa által elutasított kortárs szerzőre is illő megbecsüléssel hivatkozik. Vállalja a citoyeni „urbánusságot”, de nem a „népiek” ellen, hanem egy lehetséges, közös igazságért-szépségért, a közös európai-magyar kultúráért.